

Het Berlijnse meisje

Mandy Robotham bij Boekerij:

De oorlogspianiste
De zussen achter de muur
De typiste van Venetië
Het Berlijnse meisje

Mandy Robotham

Het Berlijnse meisje

Vertaald door Annemarie de Vries

ISBN 978-90-492-0256-9
ISBN 978-94-023-2413-6 (e-book)
NUR 302

Oorspronkelijke titel: *The Berlin Girl*

Vertaling: Annemarie de Vries

Omslagontwerp: Stephen Mulcahey © 2020 HarperCollinsPublishers, bewerkt door Pinta Grafische Producties

Omslagbeeld: © CollaborationJS/Trevillion Images, Shutterstock.com

Zetwerk: Mat-Zet bv

© 2020 Mandy Robotham

© 2025 Nederlandse vertaling Meulenhoff Boekerij bv, Amsterdam

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd bestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Tekst- en datamining van (delen van) deze uitgave is uitdrukkelijk niet toegestaan.

All rights are reserved, including those for text and data mining, AI training and similar technologies.

*Voor Hayley – een goede vriendin.
Dank voor alle gesprekken tijdens de koffie.*

Voorwoord

Achteraf is het makkelijk praten, zegt men. Dat geldt helemaal voor de Tweede Wereldoorlog, toen geen enkele profeet had kunnen voorspellen welke gruwelijkheden er werden begaan en vervolgens in de stof van de geschiedenis geweven zouden worden.

Het was de periode daarvóór die ik in *Het Berlijnse meisje* wilde vastleggen, een tijd waarin de menselijkheid in voorgaande eeuwen heus tot zekere diepten was afgegleden, maar nooit zo ernstig als tijdens de Holocaust. Die tijd is verdeeld in de periode vóór en ná Auschwitz en Dachau – en Sachsenhausen; vóór en nadat we wisten tot welk niveau het potentieel van de mens kon dalen.

De mate van onmenselijkheid was misschien niet voorspeld, maar er waren er genoeg die Hitlers honger naar overheersing zagen en ervoor waarschuwden, mensen die erbij waren in het oog van de storm. Uit mijn onderzoek, uit dagboeken en biografieën, blijkt dat het de journalisten in en rond Berlijn waren die herhaaldelijk waarschuwden voor het op handen zijnde conflict, onder wie de alom gerespecteerde William L. Shirer van CBS, in zijn *Berlin Diary*. Helaas was de wereld niet bereid om er goed genoeg naar te luisteren, en al helemaal politici niet.

Onder de leden van de pers in de jaren dertig – en gedurende de hele oorlog – bevonden zich veel vrouwen, die prachtig omschreven zijn in Nancy Caldwell Sorels *Women Who Wrote the War*. Sigrid Schultz, een slimme Joodse verslaggeefster voor een Amerikaanse krant, die zowel vriend als vijand was van de nazi-elite, en Clare Hol-

lingworth, die de primeur schreef van de uiteindelijke Duitse inval in Polen. Martha Gellhorn, de onwillige ‘Mrs Hemingway’, behoorde niet tot de Berlijnse kringen, maar blijft een heldin van mij, en haar geweldige biografie, geschreven door Caroline Moorehead, geeft een goed beeld van de gedachtewereld van een correspondent, maar leest tegelijkertijd als een sprookje en een avonturenverhaal. Aangezien ik zelf, voordat ik als verloskundige en schrijfster werkzaam was, journaliste ben geweest (hoewel dat voor een plaatselijke krant was, dus niet zo spannend), kan ik me alleen maar indenken hoe moedig die vrouwen geweest moeten zijn in een tijd dat ze betuigd werden vanwege hun geslacht, en vaak ook door een belachelijke etiquette. Ze hebben vele barrières doorbroken voor vrouwen in het algemeen, en journalisten in het bijzonder.

In een tijd vóór de sociale media, vertrouwden de lezers op de meningen die ze voorgeschoteld kregen via krant en radio, dat was hun venster op de wereld voordat de luxe van televisie, Twitter en Facebook bestond.

Net zoals de Georgie in dit verhaal, wilde ik de persoonlijke kant van de op handen zijnde oorlog onderzoeken, wat die betekende voor families zoals die van Rubin en Sara, die jaar in jaar uit langs de rand van een afgrond moesten leven en nooit wisten of ze er zomaar af konden vallen omdat een buurman zich beledigd voelde of iemand een onnozele opmerking tegen de Gestapo maakte. Gevoelens die opgetekend werden door Irene Matthews in haar memoires *Out of Nazi Germany and Trying to Find My Way*. Terwijl ik dit boek redigeerde in de ongekende tijden van de Britse lockdown vanwege het coronavirus, kreeg verlies een nieuwe betekenis. Voor ons waren het weken en maanden waarin we tijdelijk gescheiden leefden, maar levenslang? Voor altijd? Niet vanwege een gril van Moeder Natuur of van de wetenschap, maar vanwege de grillen van één man. Ik kan er nog steeds met mijn verstand niet bij.

Ik kan niet ontkennen dat de verhaallijn van de familie Amsel ook een persoonlijke reis was. Mijn familiegeschiedenis is nogal warrig,

maar later in mijn leven ontdekte ik dat mijn grootvader van vaders kant Joods was en waarschijnlijk uit het vooroorlogse Noord-Londen kwam. Mijn eigen vader wist niet veel van hem en had geen Joodse opvoeding gehad, maar ik vraag me altijd nog af waarom mijn grootvader naar Engeland is gegaan, of hij en zijn familie uit een Europees land verdreven waren door de meedogenloze golf van fascisme.

Mijn onderzoek voor dit boek was weer uitermate fascinerend, niet alleen de herinneringen van de breinen van de buitenslandse pers, maar het doorspitten van honderden pagina's uit oude kranten. *The News Chronicle* was optimistisch en las als een trein. De krant was volhardend en heel dapper met zijn artikelen, en er stonden ook advertenties in voor het laxeermiddel 'Bile Beans'. Echt.

En zoals iedere lezer die mijn werk kent al weet, vind ik nieuwsredacties altijd enorm spannend: de koortsachtige haast op de dag dat het materiaal ter perse gaat, het wilde getik, zelfs in deze tijden na de schrijfmachine. Ik heb zulke warme herinneringen aan de kameraadschap van de lokale krantenredacties als we tegen een deadline aan zaten, en aan het geroezemoes in de grote open ruimte op de redactie van *The Evening Standard*, waar ik ook een tijdje gewerkt heb. Morgen worden de fish & chips er weer in verpakt, zoals men zegt, maar het is toch iets waar we nog steeds niet zonder schijnen te kunnen en gelukkig maar. Lang leve de gedrukte media.

Proloog

Plannen

Berlijn, 23 juli 1938

Majoor Hugo Schenk keerde zich af van het wegebbende gejammer achter de slaande celdeuren in de duistere kelder, stak zijn pistool in de holster en liep met hernieuwde energie de trap op.

Hoe hoger hij kwam hoe lichter het werd, en hoe vrolijker zijn gemoed, tot zijn oog op de kleine rode spetter viel. Hij kon hem onmogelijk negeren, daar op het manchet van zijn verder smetteloze uniform en hoewel het een minuscuul vlekje was, leek het wel een baken dat zijn hele gezichtsveld vulde. Hij krabbelde eraan en raakte steeds meer geïrriteerd toen het doorgedrongen bleek in het fijne grijze weefsel. Tegenwoordig maakte hij bijna nooit zijn handen vuil, maar het graven naar essentiële informatie was vandaag tergend frustrerend geweest, met een belachelijk halsstarrig slachtoffer, en hij had overhaast gereageerd. Vandaar die spetter. Maar hij was blij dat hij de grote plas van het stollende rode goedje op de vieze celvloer ver beneden had achtergelaten. Het werd ongetwijfeld al opgedweild terwijl hij zich boven de grond over zijn werk boog en de verslachte donor ergens in de ingewanden van het gebouw verbleef, bevrijd van lichaamsvocht en de informatie die hij en zijn collega's uit hem hadden weten te trekken voordat hij zijn geduld verloor. Toch was het zonde dat die spetter tijdens het akkefietje op hem was beland, vooral omdat hij later die middag een afspraak had met Himmler. Ondanks de verzengende hitte zou het hoofd van de

Gestapo hem in vol ornaat verwachten, met gesteven kraag en overhemd.

Eenmaal terug aan zijn bureau keek hij met voldoening naar de nette stapel dossiers naast hem, allemaal keurig gecategoriseerd en klaar om door Himmler goedgekeurd te worden. Ze lagen op orde van grootte. De dikke map met het etiket JODEN lag onderop, met daarbovenop ROMA, SINTI en JEHOVA'S GETUIGEN. Helemaal bovenop lag een dunne map met ONGEWENSTE GROEPEN. Hij knikte zelfvoldaan terwijl hij de grootschalige plannen voor uitbreiding bekeek die verspreid over zijn bureau lagen. Ja, veel meer capaciteit. Meer creativiteit. Ze waren op de goede weg. Himmler zou tevreden zijn.

Hij wreef weer over de bloedspetter toen de telefoon rinkelde.

'Ja?'

'Majoor Schenk, sorry dat ik u stoer, maar we hebben net nieuws gehad over uw attaché. Hij is vanmorgen helaas om het leven gekomen bij een auto-ongeluk. Samen met de vrouw die ook in de auto zat.'

De eerste emotie die hij voelde opkomen was ergernis, gedeeltelijk veroorzaakt door die bloedspetter, maar ook door het ongemak dat hem nu te wachten stond. Het was verdomd lastig om zo'n bekwame attaché kwijt te raken, iemand die zo goed was in het afzwakken van zijn ietwat scherpe randjes, en een waardig diplomaat bovendien. Efficiënt en gehoorzaam. Een goede nazi. Maar Schenk was zich ervan bewust dat hij enige vorm van medeleven moest betonen zodat hij niet al te gevoelloos overkwam.

'Ach, wat triestig. Hij had kinderen, geloof ik. Is er bekend of zij opgevangen kunnen worden door familieleden?'

Aan de andere kant van de lijn klonk een beschroomd kuchje. 'Eh, de vrouw die in de auto zat was niet zijn echtgenote, majoor.'

'Ah, op die manier. Nou, breng zijn vrouw mijn condoleances over en stuur haar bloemen. En zorg ervoor dat wij de begrafenis betalen.'

'Ja, majoor.'

'Is er al een vervanger in beeld?'

‘Ja, majoor, ik heb al iemand op het oog. Jong, maar erg enthousiast. Ik zal het nodige papierwerk regelen. Als u hem te zijner tijd kunt ontmoeten om hem goed te keuren?’

‘Zeker. Goed werk. Heil Hitler.’

Hij legde de hoorn op de haak. Zijn oog viel weer op het rode vlekje, waardoor zijn woede opnieuw oplaaide. Pokkejoden ook. Waarom bloedden die lui altijd zo hevig?

Stof en hitte

Londen, 23 juli 1938

Georgie zat naar het plafond te staren, naar het licht dat weerkaatste tegen de kroonluchter en naar de spinnenwebben die de schoonmaakploeg over het hoofd had gezien voordat het bal van vanavond begon. De reputatie van het glorieuze London Ritz was intact, maar in de hoekjes en gaatjes leek het vermaarde hotel toch wat te tanen. Blijkbaar ontkwamen zelfs de rijken niet aan bezoedeling. Die gedachte stelde Georgie gek genoeg wat gerust. Als deze betoverende locatie, een plek waar ze als kind alleen maar van had kunnen dromen, al een façade was, dan ging er vast nog meer schuil achter een laagje vernis. Misschien zelfs wel een groot deel van de aanwezigen in deze volle balzaal, en dat gaf haar het gevoel dat ze toch niet zo'n bedrieger was.

Ze ging verzitten op haar barkruk, op zoek naar koelte in de genadeloze hitte. De barman ving haar blik op en ze glimlachte vriendelijk terug, zonder hem het idee te geven dat ze eenzaam was of dat iemand haar had laten zitten, want dat was allebei niet aan de orde. Toch keek hij haar meewarig aan. De andere aanwezigen was het misschien niet opgevallen hoe ongemakkelijk Georgie zich voelde, zoals ze daar zat in de jurk die ze van haar nicht had geleend die duidelijk een half maatje te klein was, waardoor het bandje in haar schouder sneed. En met die schoenen die haar kleine tenen afknepen toen ze gedwongen werd een dans te ondergaan met de donjuan van de afdeling die twee linkervoeten leek te hebben.

Na één lang, pijnlijk nummer wist ze zichzelf te excuseren en trok ze zich terug aan de bar, waar ze nu van een martini zat te genieten. De dansvloer stond weer vol correspondenten, journalisten en fotografen en ze keek hoe de redacteurs en hun wederhelften langs tafeltjes zwierden van woordkunstenaars die de wereld wel even zouden verbeteren. Het zomerse mediabal was voor de geharde Londense broodschrijvers het moment om zich één avond te laten gaan en de sluimerende rivaliteit op Fleet Street te vergeten. Wie een grote primeur wist te scoren, een exclusief interview wist binnen te halen of de beste kop had was hier even niet belangrijk. Het was allemaal bedwelmend voor Georgie, maar niet zo bedwelmend als de cocktail waar de barman uit medelijden een tweede shotje wodka aan toe had gevoegd. Het duizelde haar van de hitte en de muziek, maar ze vermaakte zich te goed met het schouwspel om te vertrekken.

‘Zit je deze uit?’

Georgie draaide zich om in de richting van de stem, waarbij haar korte blonde krullen om haar hoofd dansten. Even dacht ze dat de donjuan haar wilde verleiden tot een tweede dans, maar de stem kwam haar niet bekend voor. Toen haar blik op de spreker viel, zag ze dat er bij hem nauwelijks een glimlach af kon.

Ze knikte naar haar voeten. ‘Ik zou wel willen, maar mijn schoenen werken niet mee.’

‘O,’ zei hij, en hij zette zijn elleboog op de bar terwijl hij met een vinger naar de barman gebaarde.

Haar antwoord was misschien wat bits overgekomen of hij had gewoon geprobeerd om een praatje aan te knopen. Georgie ging weer verder met mensenkijken.

Toch was er iets wat haar blik weer zijn kant op trok. Hij was lang en slank en zag er opvallend koel uit in zijn smoking.

Het viel hem op dat ze naar hem keek, dus pakte hij zijn eigen cocktail en wendde hij zich naar haar toe. ‘Ben je hier met iemand te gast?’

Blijkbaar had hij zelf niet door hoe scherp hij klonk. Een andere

vrouw zou hem misschien lomp vinden, maar Georgie liet de woorden, geoeffend als ze was, gewoon van zich af glijden. *Denkt hij soms dat ik hier zomaar ben komen binnenvallen?* Ze begon zich te ergeren, maar al snel kwam haar gevoel voor humor bovendrijven. Met dit soort mannen kon je altijd dollen. ‘Nee, ik ben hier met mijn baas,’ antwoordde ze. ‘Ik werk voor *The Chronicle*.’

‘O.’ Deze keer klonk hij wat meer vragend. ‘Wiens secretaresse ben je?’

Georgie diepte een glimlach op uit haar uitgebreide arsenaal, eentje die haar verachting goed maskeerde. ‘Ik werk met Henry Peters.’

Wie deze jongeman ook was, de naam van een van de meest gerespecteerde mannen van Fleet Street op de buitenlandredactie van *The Chronicle* moest hij wel herkennen.

‘O,’ zei de man weer.

Reikt zijn vocabulaire niet verder dan dat? dacht Georgie. Met zo’n gebrekkige beheersing van de taal kan hij vast geen journalist zijn. ‘En jij?’ vroeg ze, en ze keek naar haar martini alsof ze daar meer interesse in had dan in hem. Ze had geen zin om zijn ego te strelen, maar door de alcohol voelde ze zich wat speels.

‘Ik werk voor *The Telegraph*,’ reageerde hij, terwijl hij zijn borst wat vooruitstak. ‘Buitenlandredactie.’ Hij klonk net zo deftig als zijn houding en kleding eruitzagen.

‘O,’ zei Georgie. *Wat jij kan, kan ik ook.*

Ze keken allebei weer naar de dansvloer, met de stilte tussen hen in als een dikke winterse nevel.

‘Vreemd om zo veel krantenmannen met hun vrouw te zien,’ zei Georgie uiteindelijk toen de nevel wel heel verstikkend dreigde te worden. ‘Ik heb ze zich nog nooit zo goed zien gedragen. Of zien glimlachen.’ Vanuit haar ooghoeken keek ze naar hem om te zien of hij haar humor had meegekregen. Aan zijn schorre kuchje te horen niet. Toch leek hij niet van plan om zijn heil ergens anders te zoeken.

‘Je bent zelf niet in de verleiding om in het huwelijksbootje te stappen?’ vroeg ze toen ze zag dat hij geen trouwring droeg. Het leek wel

of ze in een varken aan het spit zat te prikken en Georgie voelde zich een beetje schuldig dat ze er met volle teugen van genoot.

Hij keek haar vragend aan. 'Ik? Nee, hoor,' zei hij beslist. 'Ik snap niet dat een serieuze verslaggever daarover zou piekeren. Niet zoals de wereld er momenteel voor staat. Een betrekking in het buitenland is niets voor een echtgenote. Of voor welke vrouw dan ook.' Zijn harde blauwe ogen straalden complete overtuiging uit terwijl hij dit zei.

'Echt?' Nu wilde Georgie helemaal in het varken prikken. Bij voorkeur met kracht en een scherp instrument. 'Dus je bent geen fan van Martha Gellhorn?'

'De toekomstige Mrs Hemingway, bedoel je?' kaatste hij terug.

Het feit dat hij die twee op zo'n aanmatigende toon aan elkaar had gekoppeld zou als een rode lap hebben gewerkt op de gevierde correspondenten zelf. Net als op Georgie.

'Ik weet zeker dat Miss Gellhorn je er flink van langs zou geven, zoals jij ervan uitgaat dat zij en haar werk in de schaduw van Ernest staan,' siste ze tussen opeengeklemden tanden door. 'Ik denk juist dat haar berichten van het Spaanse front net zo goed, zo niet beter zijn dan die van haar minnaar.'

Weer keek hij haar aan, deze keer met gefronste wenkbrauwen van verwarring. Wat weet een eenvoudige secretaresse daar nou van? leek hij te denken.

'Het is maar hoe je het bekijkt,' zei hij na een stilte. 'Het is daar gevaarlijk. Je moet echt je hoofd erbij houden. En bovendien is het huwelijk niets voor mij.'

'O,' zei Georgie weer, en ze legde haar roostervork terzijde. Hij is deze gevatheid niet waard, dacht ze. Ze wendde zich weer naar de zaal die baadde in bedrijvigheid, kleur en muziek. De kristallen aan de kroonluchter schommelden in de warmtestroom van sigarettenrook en oververhitte mensen.

Plotseling nam hij een flinke slok van zijn cocktail, misschien om moed op te doen. 'Zin om te dansen?' vroeg hij, terwijl hij uitnodigend zijn hand naar haar uitstak.

Georgie gebaarde naar haar voeten en trok haar neus op. ‘Dank je, maar mijn voeten vinden het veel te gevaarlijk op die dansvloer.’

Even boorden zijn diepbloauwe ogen zich in de hare. Nu hij afgewezen was, draaide hij zich zonder nog een woord te zeggen om en beende hij naar de eerste eenzame vrouw aan de rand van de dansvloer om haar er bijna letterlijk op te sleuren.

Georgie dronk haar eigen glas leeg en gebaarde dat ze er nog een wilde. Ondanks haar zere tenen en te kleine jurk, was het toch een interessante avond geworden.

Paranoia

Berlijn, 28 juli 1938

Zijn pas versnelde terwijl hij zich door de drukke straat haastte. Zijn ribben deden pijn van het hijgen en het zweet stroomde tussen zijn schouderbladen naar beneden waardoor zijn overhemd aan zijn lijf bleef plakken. De lage avondzon piepte nog net boven de skyline van Berlijn uit. Zijn gedachten tuimelden door elkaar en zijn benen bewogen als vanzelf, paranoia en angst waren geweldige aandrijfmiddelen. Moest hij achterom kijken om te zien of hij gevolgd werd? Zijn lichaam en geest hadden slechts één doel voor ogen: zo snel mogelijk thuis zien te komen.

Bij de laatste hoek voor hij thuis was, bleef hij staan bij een ronde reclamezuil die behangen was met politieke aanplakbiljetten. Hij deed net of hij ze las, maar draaide daarbij om de zuil heen zodat hij ongemerkt de straat kon bekijken die hij net doorkruist had. Vanbinnen wist hij dat deze plotselinge allesoverheersende angst irrationeel was, maar hij kon hem niet van zich afschudden tot hij thuis was. Gelukkig leek niemand zich verdacht te gedragen in de aanhoudende mensenstroom, en al helemaal de Gestapo niet. Maar ja, hoe zag de Gestapo er eigenlijk uit? Dankzij de hete zomer waren de lange leren jassen al maanden uit beeld en die lui hadden niet de neiging zich formeel aan te kondigen. Eenmaal in zijn eigen straat rende hij snel in de richting van zijn huis.

‘Rubin! Wat ben je vroeg.’ Sara kwam de keuken uit gelopen met

een theedoek om haar handen af te drogen. ‘Is je klus afgezegd?’ Ze keek verschrikt bij het idee dat de broodnodige financiële middelen mogelijk in gevaar waren. Elk baantje was van cruciaal belang in het huishouden van de familie Amsel om te kunnen overleven.

‘Nee, niets aan de hand, Sara,’ loog hij. ‘Ik was gewoon in de buurt. Hoe gaat het met Elias?’

‘Gaat wel,’ antwoordde ze. ‘Hij is vandaag wat rustiger. Hij doet nu een dutje.’

‘Mooi.’ Rubin zuchtte van verlichting. ‘Niemand langs geweest? Niemand die naar hem vroeg?’

‘Nee... Hoezo? Waar heb je het allemaal over?’ Haar stem klonk steeds ongeruster. ‘Ben je alleen naar huis gekomen om te vragen hoe het met mijn broer gaat?’ Rubin was bijna nooit thuis, hij schuimde van ’s ochtends vroeg tot ’s avonds laat de stad af op zoek naar baantjes, als chauffeur, tolk, sjouwer voor de kruidenier, wat dan ook.

‘Nee,’ zei hij met een bezorgde blik. ‘Maar we moeten wel over hem praten. Kom je mee naar de keuken?’

‘Maar ik begrijp het niet,’ zei Sara, die de kop hete koffie die ze net voor hen beiden had gezet stevig vastgreep. ‘Bedoel je nou dat ze hem komen weghalen? Alleen omdat hij niet kan werken? Dat ze hem daarvoor in de gevangenis gooien? Hij is ziek, Rubin, geen misdadiger.’

Haar man schonk nog wat van het slappe lichtbruine goedje bij. Sara wist best waar het Rijk toe in staat was, gezien de staat waarin Berlijn verkeerde, maar van nature was ze erg goedhartig. ‘Ze noemen het geen gevangenis,’ legde hij uit. ‘Het is een kamp, zeggen ze, voor “beschermende bewaring”.’

‘Bescherming waartegen?’ vroeg Sara met een diepe frons van onbegrip. ‘We zorgen al voor Elias sinds zijn ongeluk. Hij is niemand tot last, en al helemaal deze vreselijke regering niet.’

‘Dat weet ik, schat, maar zo denkt de nazipartij er niet over. En hij is Joods. Dat is twee-nul voor hen.’

‘Weet je het zeker?’ vroeg ze vol afschuw. ‘Dat het niet alleen maar een gerucht is?’

‘Nee, ik weet het niet helemaal zeker, maar ik denk dat we geen risico moeten nemen, of wel? We moeten Elias zo goed mogelijk beschermen.’

‘Maar hoe dan?’ Ze had echt geen flauw idee hoe ze dit konden aanpakken. ‘Er is niemand die voor hem kan zorgen. Niet zoals wij. Waar moet hij naartoe?’

Rubin sloeg zijn ogen op naar het plafond, naar de zolder boven hun appartement op de derde verdieping, de ruimte achter het houten luik die nu vol hing met spinnenwebben en waar de kieren in het dak straaltjes zonlicht binnenlieten, en in de winter een stevige tocht.

‘Rubin, nee!’ riep Sara weer ongelovig. ‘Hij is mijn broer, die kunnen we toch niet opsluiten op zolder? Niet met deze hitte. Nooit niet, trouwens. Zijn leven is al rottig genoeg.’

Rubin durfde niet uit te spreken wat hij op dit moment dacht, afgaande op de geruchten, namelijk dat een rotleven altijd nog beter was dan géén leven.

Luttele dagen eerder had hij ergens in een café twee mannen horen praten over de zoon van een van hun burens, een tiener die altijd wat ‘langzaam’ was geweest. Die jongen was zomaar, zonder verklaring, door soldaten van de Wehrmacht uit zijn huis gehaald. Zijn arme ouders wisten niet waarom, of waar ze hem mee naartoe hadden genomen. Op dat moment had Rubin er niet al te veel bij stilgestaan, behalve bij de algehele treurnis die het leven in nazi-Duitsland met zich meebracht voor iedereen die Joods bloed had.

Maar vanochtend had hij een ander soort gesprek opgevangen, een waar hij misselijk van was geworden, tussen twee ss-officieren buiten Hotel Kaiserhof, een favoriet trefpunt van Hitler en zijn vertrouwelingen. Ze stonden nonchalant een sigaretje te roken en waren zich niet bewust van Rubins nabijheid. Een van hen had het erover dat de bezem erdoor ging, als onderdeel van een veel grotere ‘opruiming’. In eerste instantie was het lastig om te ontcijferen wat hij precies bedoel-

de, maar de rillingen liepen over zijn rug toen het hem duidelijk werd. ‘Ze beginnen met de gehandicapten,’ zei de officier, ‘dan de zieken – de ongeneeslijk zieken – en uiteindelijk worden degenen die niet kunnen werken opgeruimd. Misschien hebben ze wel een bezem die groot genoeg is voor alle Joden. Wie weet.’ Ze grinnikten allebei en bliezen hun sigarettenrook in de lucht, terwijl Rubin nauwelijks durfde uit te ademen. Ze gooiden hun peuken op de grond en gingen naar binnen, waarna Rubin uit de schaduw tevoorschijn kwam en het op een lopen zette naar zijn huis en zijn vrouw.

In de keuken zat Sara hem nu met grote ogen van ongeloof en afschuw aan te kijken. ‘Is er geen andere manier?’ vroeg ze.

‘Zodra ik kan ga ik de zolder op,’ zei Rubin ten antwoord. ‘Ik probeer er zo goed en zo kwaad ik kan iets moois van te maken zonder de aandacht te trekken.’

Het kwartje valt

Vliegveld Croydon, 2 augustus 1938

Ze stond voorovergebogen in de hal van het vliegveld een rimpel in haar kousen glad te strijken toen er twee bruine gaatjesschoenen in haar gezichtsveld verschenen, die veel gedragen en goed gepoetst waren, maar duur genoeg om er niet versleten uit te zien. Ze herkende de schoenen niet, maar wist meteen dat ze wonderwel samengingen met de stem die zich tot haar achterhoofd richtte. ‘Hallo. Dat ik jou hier tegenkom, zeg.’

Georgie ging rechtop staan en boetseerde haar gezicht in dezelfde stand als tijdens hun eerste ontmoeting bij het Ritz, namelijk met een geforceerde maar geofende glimlach. Zijn lach was warmer maar ook niet spontaan, en hij keek in de verte.

‘Toch niet weer last van je voeten?’ vroeg hij onverschillig.

‘Deze keer protesteren mijn kousen,’ antwoordde ze, geprikkeld vanwege het feit dat ze die dingen ondanks de hitte moest dragen.

‘Ga je op vakantie?’ ging hij verder.

‘Nee, nee,’ stamelde ze. ‘Zakenreis.’

‘O,’ zei hij, terwijl zijn aandacht uitging naar wat reizigers die bij de gate rondhingen.

Georgie vond dit wat al te toevallig. Het kwartje begon te vallen met de kracht van een aambeel in een diepe donkere oceaan. De man die voor haar stond had het rekensommetje blijkbaar nog niet gemaakt. Zijn gezicht straalde van gelukzalige onwetendheid terwijl

ze verder door de hal van het vliegveld liepen. Ze hoopte vurig dat ze het helemaal bij het verkeerde eind had, anders was dit een wel heel ironisch grapje dat het leven – en haar redacteur – uithaalde.

‘Ik ben ook op weg voor mijn werk,’ zei hij. ‘Ik zou hier iemand ontmoeten, maar ik weet niet hoe hij eruitziet. Hij is er een van jullie. Van *The Chronicle*, bedoel ik. Je kent hem waarschijnlijk wel. George Young?’

Het is nu of nooit, dacht ze. Ze kon hem beter meteen uit zijn lijden verlossen, anders stonden ze hier als hun vlucht werd omgeroepen nog. Ze stak haar hand naar hem uit bij wijze van officiële kennismaking. ‘Georgina Young, de meeste mensen noemen me Georgie...’

Eindelijk richtte hij zijn blik op haar. Haar introductie had hem met stomheid geslagen, met grote ogen van ongeloof en een mond die wijd openhing, liet hij zijn hand in opperste verbazing langs zijn zij vallen.

‘Of George,’ vervolgde ze, om de gênante stilte tussen hen te verbreken.

‘O,’ wist hij uit te brengen.

Is dit nou echt het enige wat hij kan zeggen? Zou hij altijd zo slecht uit zijn woorden komen?

Eindelijk deed hij zijn gapende mond dicht en wist hij wat woorden te formuleren. ‘Ik... ik dacht alleen...’

‘Ja, dat denken de meesten,’ zei Georgie snel. ‘Je bent niet de eerste, en je zult ook niet de laatste zijn. Ik ben eraan gewend.’

Hij keek haar recht aan. Niet verontschuldigend, maar ook niet merkbaar hatelijk. Eerder bitter teleurgesteld, een uitdrukking die ze maar al te goed herkende. Afgaande op hun laatste ontmoeting dacht hij precies zoals het merendeel van de mannelijke Fleet Street-journalisten dat vrouwen niet in staat waren om serieus verslag te doen, behalve dan over mode, roddel en achterklap. Ze kon natuurlijk een lange lijst namen opnoemen van gevierde vrouwen die ware iconen en heldinnen waren, maar dat begon steeds vermoeiender te worden.

Ze rechtte haar schouders en haar rug. Georgie Young had haar